

LEKSIČKA PODUDARANJA U SJEVEROZAPADNIM PERIFERNIM GOVORIMA JUŽNOSLAVENSKOG JEZIČNOG AREALA

U slavenskoj leksikografiji i leksikologiji dobro je poznato da u južnoslavenskim jezicima postoji centralna, balkanska leksička zona, u kojoj ćemo naći riječi kao što su npr. *kiša, gvožđe, čađ, vatra, ručak*, a s druge strane lateralna, periferna zona u kojoj se upotrebljavaju odgovarajuće riječi *dažd, željezo, sađa, oganj, objed* itd.¹ Ove (i druge) riječi poznate su uglavnom srpskohrvatskim lateralnim govorima kao i slovenskom, makedonskom i bugarskom jeziku, a, osim toga, svim ili nekim drugim slavenskim jezicima. Dalje, zapaža se da postoji jedan sloj riječi koje su poznate samo zapadnoj lateralnoj zoni južnoslavenskog areala, i to slovenskom jeziku, kajkavskom, čakavskom i jednom dijelu štokavskih govora (obično šćakavskim), dok ih u jugoistočnoj lateralnoj zoni (makedonskom i bugarskom jeziku te u južnim i istočnim srpskim govorima) nema.² Zatim, znamo da sjeverozapadni dio južnoslavenskog areala (slovenski jezik i dio srpskohrvatskog jezika) ima niz leksičkih paralela u sjevernoslavenskim jezicima, s tim da najviše leksičkih podudaranja ima s češkim i slovačkim jezikom. O slaganjima ove vrste postoji niz radova.³

¹ Popović, 420—422, 438—444, N. I. Tolstoj, Nekotorye voprosy sootnošenija lingvo- i etnogeografičeskikh issledovanij, *Problemy kartografirovanija v jazykoznanii i etnografii*, Lenjingrad 1974, 16—33, isti, Uz problem slovenskih leksičkih izoglosa. Srpskohrvatska leksika u opšteslovenskom okviru, *Naučni sastanak slavista u Vukove dane*, 6/1 (1977), 113—121.

² Za čakavsko i štokavsko područje proizlazi to već iz podataka uz natuknice u Vukovom rječniku, u kojem se bilježi gdje se dotična riječ govori. Up. i: Popović, 321—325, Tentor (Cres), Zajceva, W. Boryś, Ze studiów nad czakawsko-słoweńskimi związkami leksykalnymi, *Studia z filologii polskiej słowiańskiej*, 12 (1972), 131—140, Ch. Vasilev, Möglichkeiten und Grenzen in der Erforschung der urslavischen Wortgeographie am Beispiel lexikalischer Übereinstimmungen zwischen Serbokroatisch und Westslavisch, *WSI/Jb.* 21 (1975), 280—289, i dr. U članku: L. V. Kurkina, Izoglossnye svjazi južnoslavjanski leksiki II, *Etimologija 1976*, Moskva, 1978, 17—31, razmatraju se južnoslavenske riječi kojih u slovenskom jeziku nema.

³ Npr. F. Bezlaj, Slovenski jezik v luči leksikologije, *ANUBiH, Radovi 35, odjeljenje društvenih nauka*, 12 (1970), 85—100, W. Smoczyński, Paralele leksykalne słowiańsko-zachodniosłowiańskie, *Studia z filologii polskiej i słowiańskiej*, 11 (1972), 293—298, Ch. Vasilev, Slovenisch und Westslavisch, *Slavistische Studien*

U našem članku bit će govora o leksičkim slaganjima između slovenskog jezika i gradišćanskohrvatskih govora. Opće je poznato da su se gradišćanski Hrvati iselili iz svoje stare domovine tokom 16. stoljeća u Donju Austriju, zapadnu Ugarsku te u Slovačku i južnu Moravu u današnjoj Čehoslovačkoj. Iako se oni dijalekatski donekle razlikuju među sobom, možemo pretpostaviti da su gradišćanski Hrvati došli iz jednog međusobno povezanog, integralnog područja, naime s područja koje se nadovezalo na kajkavski dijalekat, i koje se nalazilo u trokutu između rijeka Kupe, Save i Une, a osim toga u susjednim krajevima, prelazeći Savu (Slavonija) i Unu (zapadna Bosna).⁴

Jezičke pojave koje su potvrđene u slovenskom jeziku, u kajkavskom i čakavskom dijalektu kao i u gradišćanskohrvatskim govorima (koji su čakavski, kajkavski i šćakavski, uključujući tu i prelazne govore) dokazuju da su ti jezici odnosno govori do 16. stoljeća živjeli u bližim vezama nego danas, jer nisu bili zahvaćeni srednjim štokavskim inovacijama. Razumije se da na ovom području ima i drugih, neleksičkih zajedničkih obilježja. Navest ćemo nekoliko pojava koje su zastupljene kako u slovenskom jeziku, tako i kod gradišćanskih Hrvata:⁵

- a) prijelaz praslavenskog *dj u j (*meja*),
- b) redukcija vokala i u prijedlogu i prefiksu iz,
- c) tip *najti, najdem*,
- d) tip *ognišće (ognišče)*, ne *ognište*,
- e) čuvanje tipa *vsak*, ne *svak*,
- f) prijelaz ž u r (*morem, nigdor*)
- g) instr. jedn. a-osnova na *-o (slov. z *lipo*, grad. z *lipu*),⁶
- h) stariji nastavci u deklinaciji,
- i) enklitike na početku rečenice, itd.

Pored navedenih, opće poznatih podudaranja naći ćemo i druge koje se tiču često samo jedne riječi, ali koje su ipak karakteristične. Možemo podijeliti zajednička obilježja ove vrste prema sljedećim tipovima:

- a) fonetska slaganja u pojedinim leksemima,
- b) gramatička slaganja u pojedinim leksemima,
- c) slaganja u tvorbi riječi.

U sljedećem popisu leksema slovenski se primjeri, sa eventualnim njemačkim značenjem, navode prema Pleteršnikovom rječniku (ako riječ

zum VII. Internationalen Slavistenkongress in Warschau 1973, München 1973, 526—541, K. Gutschmidt, Bemerkungen zu südslawisch-nordslawischen lexikalischen Parallelen, *ZfSl*, 24 (1979), 37—43, L. V. Kurkina, Slovensko-zapadnoslavjanske leksičke svjazi, *Obščesl. ling. atlas* 1978, Moskva 1980, 331—338, i dr.

⁴ G. Neweklowsky, Iz leksičkog blaga gradišćanskih Hrvata, *ANUBiH, Posebna izdanja* 34, *odjeljenje društvenih nauka*, 6 (1977), 295—300, isti, Gradišćansko-hrvatski govori u okviru srpskohrvatske dijalektologije, *Naučni sastanak slavista u Vukove dane*, 6/1 (1977), 213—223, Neweklowsky 1978, 264—281, i tamo navedena literatura.

⁵ Up. i: Vasilev, *Slovenisch...*, nar. str. 531sl.

⁶ Ova je pojava dakako ograničena u Gradišću: u većem dijelu govora nalazimo z *lipom*, vidi kartu 31, Neweklowsky 1978.

nije sigurno općeslovenska, dodaje se i Pleteršnikov izvor, vidi popis kratica u Plateršnikovom rječniku), a gradišćanskohrvatske riječi uzete su iz rado-va Helene Koschat, Vážnog Hadrovicsa, Brapca (Haci), Gizele Csenar i Neweklowskog, kao i iz autorove kartoteke.⁷ Kod Vážnog nalazimo često uporedne podatke iz njegovih drugih istraživanja (Hrvatski Grob), kao i za moravske Hrvate (prema I. Milčetiću). Upoređujući lekseme u slovenskom jeziku i u gradišćanskohrvatskim govorima, navodimo poslije podataka iz Pleteršnikovog rječnika eventualne potvrde iz slovenskih dijalekata. Poslije toga slijedi gradišćanskohrvatska potvrda, zbog prostora obično samo jedna (najčešće P, jer je taj govorni tip najrasprostranjeniji), ako po govorima nije potvrđeno varijanata; inače se navode. Riječi se upoređuju s kajkavskim i čakavskim rječnicima (za kajkavski se uzimao Habelićev rječnik zbog nedostatka kajkavskih dijalektoloških rječnika, za čakavski su se uzimali Vrgada i ČL) i s drugim podacima iz dijalektološke literature, s tim da potpunost dijalektoloških podataka ne može biti cilj ovog rada. Zabilježili smo samo riječi koje u Vukovom rječniku nisu zastupljene, bar ne u navedenom obliku ili u navedenom značenju.

I. LEKSEMI SA FONETSKIM, GRAMATIČKIM I TVORBENIM SPECIFICNOSTIMA

1) Fonetska podudaranja u pojedinim riječima

- sl. *drevô* »Baum«; P *drivo* »Holz«, Č *dr'ivo* »Baum«. U grad. govorima u kojim *drivo* znači »Baum«, ono znači i »Holz«, dok u govorima u kojim znači samo »Holz«, nalazimo druge riječi za »Baum«, i to npr. P *stâblo*, Pd *vřba*. Vuk ima *dr'jevo* s oznakom da se govori u ili, pak, riječi sa oznakom indicirajućom na zapadna, lateralna područja. Crnoj gori i u Dubrovniku.
- sl. *hrůška*; P *růška* (*h* otpada na početku riječi). U kajk. isto (Habd), štok. *krůška*, up. ruski *gruša*, p. *grusza*, č *hruška*.
- sl. *křč křča* »grč«; P *křč*. Prema ARJ ovaj je oblik potvrđen u rječnicima Bjelostjenca, Jambrešića i Voltiggija, nalazi se i u čakavskom (npr. Cres 90).
- sl. *máša* »misa«; P *máša* (cijelo Gradišće). Oblik je dobro potvrđen u kajk. i čak.
- sl. *málin* = *mlin* Alas., Cig., Jan., Kr., Prim., *málinar* = *mlinar* Dict., Cig., Jan., Jurč., Npes. -K., Kr., nav. *malnar*; P *málin/malín*, *malínär*, *St málinar*, također u kajk. i čak.

⁷ M. Pleteršnik, *Slovensko-nemški slovar*, Ljubljana 1894 (reproducirani ponatis 1974), H. Koschat, *Die čakavische Mundart von Baumgarten im Burgenland*, Wien 1978 (= Schriften der Balkankommission, Ling. Abt., 24/2), G. Csenar, *Bäuerliche Geräte und Techniken in der kroatischen Mundart von Nebersdorf/Suševo im Burgenland*, unter Mitarbeit von G. Neweklowsky, Klagenfurt 1981 (= Klagenfurter Beiträge zur Sprachwissenschaft, Slawistische Reihe, 4); za ostale radove vidi popis kratica dolje.

- sl. *mekina* »Getreidehülse«, nav. pl. *mekine* »Kleien«; P *mekine* »Kleie«, štok. *mèkinje*.
- sl. *nõhet -hta*; P *nyõhat nyõxta*, St *nyõt*, Č *n'õvat*, slično u kajk. (Habd *nohet*) i čak. (Cres 79, Vrgada); štok. *nõkat*.
- sl. *óřeh*; P *õři oriha*, St *ori oriya*, Č *h'ori hor'ija*; ; isto u kajk. i u čak. govoriima (npr. Susak, Komiza), up. r. *oreh*, č. *orech*. Jat prelazi u *a* jedino u centralnoj, štokavskoj zoni (*orah*) dok u perifernim govoriima kao i u drugim slavenskim jezicima nalazimo obični refleks jata (Popović 443 sl.).
- sl. *pāmetiti* Cig., Jan., Štek.; Pd *pāmetit* (cijelo Grad.); isti oblik u kajk. i čak.; štok. *pāmtiti*.
- sl. *préded*; *predid* Meg., Dalm., *predet* Alas., *preded* Habd., Mur., Cig., Jan., Jsvkr., BlKr.; Pg *pr'edida*, HC *pr'emdida*, NS *prèdied*, up. Cres 83: *prenono*, *preded*, *prebaba*; u štok. je *prädjed* itd.
- sl. *skopiti*; P *škõpit*, također u čak. (npr. Cres 83), up. r. *oskopljat'*, štok. *škõpiti*.
- sl. *srběti*; P *sřbit sřbī*, up. bug. *sārbi*, štok. *svřbjeti*.
- sl. *vľéči*; P *vľiči* (u većini sela tako, pored toga *vuć* i *vluć*, up. kartu 19, Neweklowsky 1978), isto u kajk. i čak., štok. *vúći*, starosl. *vľěšti*.

2) Gramatička podudaranja

Gramatička su podudaranja različite vrste:

a) Rod imenice razlikuje se od odgovarajuće štok. riječi:

- sl. *klõp -i*; P *klūp -i* (u cijelom Grad.), također kod Habd, prema štok. *klūpa*.
- sl. *olõv* Mur., Jan., ogr.-Valj. (Rad); VB *uõlov* (ali P *uõlovo*, Č *'õlova*); prema ARJ potvrda za *olov* ima samo po rječnicima a ne u živim govoriima.
- sl. *zvõn*; P *zvõn*, isto u čakavskim govoriima (npr. Cres, Vrgada), štok. *zvõno*.

b) Nelični oblik modalnog glagola *trebati*:

- sl. *trēba je*, P *trība je*, *nī trība* (up. Hadrovics 376), štok. *trēba*.

c) U gradišćanskim govoriima nalazimo ostatak skupina pri glagolu *spati*: Tr *spât* prema inf. *spât*, St *spât* prema inf. *spât*.

d) U Gradišću kao i u slovenskom jeziku dobro se razlikuju mjesni prilozi kretanja od priloga mjesta, npr. *gori(ka)* »hinauf« prema *odzgor(a)*, *zgora* »oben«, *doli(ka)* »hinunter« prema *odzdol(a)*, *zdola* »unten«, *nutr(a)* »hinein« prema *nutri* »drinnen«.

3) Podudaranja u tvorbi riječi

a) Tvorba pojedinih riječi

- sl. *dõlžiček* »nicht gar lang« vzhšt.; P *dūžičak*, prema ARJ »u naše vrijeme u ugarskih Hrvata«, inače kajk., čak., štok. *duĝ*.
- sl. *gõbec*; Č *g'ubac*, Habd ima *gubecz* *švinjki* »rostrum porcinum, proboscis porcina«, štok. *gūbica*.

- sl. *kópęł* »Bad«; Č *k'üpěl*, up. r. *kupel'*, č. *koupeľ*, p. *kapiel*, u štok. *kupanje*, *kupalište*, *kupalo*, *kupatilo*.
- sl. *mlâčen*; P *mlâčan*, isto u čak. govovima (npr. Vrgada), štok. *mlâk*.
- sl. *mladina* »mladost, omladina«; Pd *mladina*, *va mđoj mladini*. Oblik je potvrđen kod Vuka sa značenjem »jugendliches Alter«.
- sl. *nemški* »njemački«; P *nimški*, St *niški* (cijelo Grad.), Habd *nemski*; u ARJ ovaj oblik nije potvrđen.
- sl. *pęteh* Notr., V.-Cig., Jan., C.; P *pętje petęha*, HC *p'eti p'etiha* (tako u većini grad. govora, up. kartu 42, Neweklowsky 1978), također u čakavskom (Zajceva 87); Habd. *petel*, štok. *pjętao*.
- sl. *spâlo* »san« ogr.-C.; P *spâlo*, up. č *spâliš*.
- sl. *stręšek* 1) »Auslage, Aufwand« Habd.-Mik., Guts., Mur., Cig., nav. pl. *stroški*; P *struđšak* »Spesen«, štok. *tręšak*, *tręškovi*.
- sl. *svętek* »Feiertag« Cig., ogr.-Valj. (Rad); P *sviętâk*, štok. *svętac*.
- sl. *šâr šâra* Habd.-Mik., Z., Blkr.-DSv.; P *šâr šâri*, također u čakavskom (npr. Vrgada), štok. *šâren*, *šârovit*.
- sl. *vojâk*; St *vojâk* (inače u Grad. većinom *soldat*, *sojdat* iz njem. ili *katanâ* iz mađ; u NS može *vojâk* biti preuzet iz slovačkoga), štok. *vojnîk*.
- sl. *zlât zlâta*; P *zlât zlâti*, NS *zlâti*, up. č. *zlatý*, r. *zolotoj*, štok. *zlâtan*.
- sl. *žnjâč* »žetelac« Habd.-Mik., vzhšt.-C.; P *žňâč*, također kod Habd.

b) *Glagolski vid*

U mnogim slučajevima tvorba nesvršenih glagola u gradišćansko-hrvatskim govovima slaže se sa odgovarajućim riječima u slovenskom:

- sl. *nahâjati* — *nâjti*, P *nahâjat* — *nâjt*; sl. *nalâgati* — *naložiti*, P *nalâgat* — *nalđžiti* (»(na)tovariti; (na)ložiti«), sl. *namâkati* — *namočiti*, P *namâkat* — *namočiti*; sl. *napolnjevâti* — *napólniti* P *napunijęvat* — *napunîti*, sl. *odnâšati* — *odnésti*, P *odnâšat* — *odnjęst*;
- sl. *precęjati* — *precęditi* (»(pro)cijediti«), Pr *precęjat* — *precęditi*;
- sl. *nažigati* — *nažgâti* (»(za)paliti, užęći«), P *nažigat* — *nâžgat*;
- sl. *ponųjati* — *ponųditi*, P *ponųd'at* — *ponųdit*, Vuk ima *ponųđati* »einem Kranken Speisen anbieten«; sl. *prekâpati* — *prekópati*, P *prekâpat* — *prekđpat*, sl. *izkâpati* — *izkópati*, P *skâpat* — *skđpat*,
- sl. *zamâtati* — *zamotáti*, P *zamâtat* — *zamđtat*, itd.

II. ZAJEDNIČKE RIJEČI STRANOG PORIJEKLA

Južni Slaveni graniče na sjeveru s Romanima, Nijemcima i Mađarima. Stoga je prirodno da su oni pozajmljivali riječi iz tih triju jezika. Za rekonstrukciju nekadašnje rasprostranjenosti pojedinih riječi prije migracija značajne su pozajmice preuzimane do 16. vijeka. U Gradišću ovamo spadaju, svakako, sve riječi romanskog porijekla, izuzev internacionalizama. Romanizmi mogu biti iz furlanskog jezika, talijanskog jezika (često iz venecijanskog dijalekta) te iz dalmatoromanskog jezika. Pri pozajmicama iz njemačkoga i mađarskog jezika treba biti malo oprezniji jer one u Gradišću mogu

biti i mlađeg porijekla. Međutim, možemo uspoređivati pozajmice u govorima s pozajmicama u starijim rječnicima, osobito s Habledićevim rječnikom iz g. 1670. Ako se dotična riječ nalazi i kod Habledića i u živim govorima, možemo pretpostaviti da je donesena iz stare domovine u Gradišće. Ipak, treba da vodimo računa o tome da su neke od navedenih riječi preuzete iz kajkavskog književnog jezika.

1) Romanske riječi

- sl. *baril* »majhen sodček, držeč 6—15 bokalov« Blkr., »tudi stisnjen podolgast sodček držeč 1—2 vedri« Blkr., *vino pijo iz barilov* Blkr., DSv., *barilec* »Handfässchen« C., Št., Blkr., š *bäril* »buttenähnliches, schön verziertes Gefäß (Weingefäß bei Hochzeiten)«, Č *bar'ilac* »Holzflasche, Feldflasche«, up. Habd. *baril* »lagena«, *barilecz* »laguncula«. Riječi su rasprostranjene u čak. dijalektu (ČL, Komiža, Susak); dolaze iz tal. *barile*. Vuk navodi da se *bārilo* govori u Crnoj Gori (»duguljasta fučija u kojoj se nosi voda«).
- sl. *būča* »Kürbis, Schädel peior.«, Tominec⁸ navodi za Črni vrh značenje »trebušasta posoda; glava«; P *būča* »tikva; glavura«, kod Habd. nalazimo izvedenice *buczko*, *buczkaft* »buccatus«. Prema Vuku se *būča* govori u Dubrovniku, gdje označava »staklen okrugao sud sa grlicem gore«. Pejorativno značenje koje nalazimo i u slovenskom jeziku i kod grad. Hrvata nije potvrđeno u ARj. Riječ dolazi iz tal. *boccia* (ARj, Skok I 117, Bezljaj 51sl.).
- sl. *dijáčiti* — d. za *mrličem* »eine Leiche besingen«, *jáčka* »Psalmengesang« C.; Pg *dijač'it* »pjevati«, P *jáčit*, *jáčka* »pjesma«. Izvodi se od *dijak* »diaconus« (ARj sub *jačiti*, Hadrovics 457, Bezljaj 101),
- sl. *frigati* = *pražiti* Mur., C., Mik., *frigana jetra* Z.; P *frigat* »Eierspeise machen«, Habd. »frixo«, *frigana jaicha* »frixo ova«, ČL *frigot* »(in Fett) backen, braten«. Prema Skoku se radi o dalmato-romanskom leksičkom ostatku, od lat. *frigere* → tal. *friggere*, kako se vidi po očuvanom velarnom izgovoru *g* ispred *e* (Skok I 530sl.).
- sl. *gājba* Cig., SlN., *gājbrica*; P *gājbrica* »kavez«, ČL *kōjba*, Cres *gājba*, Vrgada *goājbrica*. Iz lat. *cavea*; *kajba* je relikat iz dalmato-romanskoga, a pod utjecajem tal. *gabbia* izmijenjen je *k* u *g* (Skok II 16, up. Bezljaj 136).
- sl. *kármína* »Totenmahl« Jan., C., Mik., tudi pl. *karmine* Dol.-Cig., vzhšt.-Pjkr (črt.); P *kármine* (pogl. i Vážný 274), Habd. »parentalia, convivium funebre«. Skok je sklon mišljenju da se radi o unakrštenju između lat. *carmina* i slav. *krma*, *krmiti* (II 52sl.).
- sl. *kaštíga* pogl. *kazen*, *kaštígati* Mur., Cig., ogr., vzhšt.-C.; P *kaštíga* »kazna«, St *kaštíga*, *kaštígât* »kazniti, kažnjavati« (up. Hadrovics 460). Nalazimo riječ u kajk. (Habd.) i u čak. (npr. ČL, Komiža). Prema Skoku je tal. *castigo* postverbal od *castigare*. U slov. i kajk. je moguće vrelo i stvnjem. *chastigon* ← lat. → tal. *castigare* (II 58).

⁸ I. Tominec, *Črnovrški dialekt. Kratka monografija in slovar*, Ljubljana 1964 (= SAZU, Razred za filološke in literarne vede, dela, 20).

sl. *kōfan* »nekakšna skrinja srednje velikosti« Blkr.; B *k'ofan* »Truhe«, tal. *cofano*.

2) *Njemačke riječi*

- sl. *čōprnica*; St *čuōprnica* »vještica«. Riječ se upotrebljava samo u nekim selima južnoga Grad., uz nju nalazimo i *bosorka* iz mađ., a u većini sela *viška*. Riječ je inače poznata kod kajkavaca, a prema Vuku se upotrebljava »kod Hrvata«. Od njem. *zaubern*, *Zauberin*.
- sl. *hiša* 1) »Haus«, 2) »Zimmer«, dij. i *hiža* (Bezljaj 194); Fr *hiža* *hižica*, St *iža* (u cijelom Grad.). Prema Zajcevoj (109) riječ je poznata u kajk. i čak., a osim toga i u istočnosrpskim govorima. Od stvnjem. *hūs*.
- sl. *kikla* »Weiberrock« iz nem. »Kittel«; St *kikla* »suknja«, P *kiklāča*. Prema Tentoru (Cres 75) se *kikla* upotrebljava po čitavom Hrvatskom primorju, ali je nema u samom Cresu. Skok (II 79) navodi potvrde i za Gornju krajinu i Žumberak.
- sl. *lāgev* »Weinfass« C., vzhšt.-Zora, ogr.-Valj. (Rad); VB *lāgāv* »bačva, bure za vino« (čini se da ovaj leksem u drugim selima nije poznat). Riječ je nepoznata u štokavskom narječju. Preko bav. *lāgen*, njem. deminutiva *Lagl*, *Lügel*, *Legel* — stvnjem. *lagello* iz doba Karolinga (Skok II 260).
- sl. *nōr nōra* »närrisch«, *norija* »Narrheit«; P *nuōr nōra* x *nuōri*, Pri *nōrija*, NS *nōrāc*, Habd *norcz*, *prešzepameti*, *norja*, *noro*. Vuk ima *nōrac* »u Hrvatskoj«.
- sl. *q̄pica*; Č *'opica* »majmun«. Kod Habd nema ove riječi. Poznata je u kajk., strus., češ. i oba luž.-srpska jezika, posuđenica iz stvnjem. *affo* (Skok II 560).
- sl. *skedēnj* »Scheune, Scheuer; Treschboden, Tenne« Mur., Cig. — *skēdenj* štrek; P *škādāñ*, K *škājđāñ*. Iz stvnjem. *scugin(a)* preko stbav., nvnjem. *Scheune* (Skok III 253, Vážný 309).
- sl. *škōda*; P *škōda* »šteta« (u cijelom Grad.), Habd. »damnum«, Vuk »u Vojvodini«. Prema ARj riječ je potvrđena od 13. vijeka ponajviše u zapadnih pisaca, up:č. *škoda*, p. *szkoda*. Posuđenica iz stvnjem. *scado* (up. Skok III 401).

3) *Mađarske riječi*

- sl. *aldovāti* »opfern« Mur., Cig., Jan., ogr.-Valj. (Rad); Hacı *aldōvat* »žrtvovati« (u Grad. je rasprostranjenija mlađa njem. posuđenica *ofrovati*), Habd *aldou*, *alduvanye*, *aldujem*. Prema ARj *aldovati* je poznato samo kod kajkavaca i u knjigama u kojim je jezik miješan s kajkavskim. Iz mađ. *áldó* »žrtva«, *áldozni* »žrtvovati« (Bezljaj 3, Hadrovics 441).
- sl. *béteg* »Schmerz« Dalm., Boh., Krankheit« Mur., Cig., Jan., ogr. i kajk.-Valj. (Rad), vzhšt., *betēžen* »leidend, ...«, *betežnik*, (up. Trubar, *Katehizam* 1550: *zbetežom boš rodila te otroke*¹⁰); P *bētjēg* »bolest«, *betižan*, *betižnik* (u cijelom Grad.), Habd *beteg*, *betēfen*, ČL *beteg* »(körperl., geistiges) Gebrechen, Fehler, Mangel«, *bētežan* »krank, kränklich«. Prema Hadrovicsu 443 posuđenica iz mađ. *beteg* »bole-

- stan«, što je opet posuđenica iz srvnjem. *wetac*, *wetage* »leiblicher Schmerz, Leiden«.
- sl. *fěla* »Art, Gattung« Mur., ogr.-Valj. (Rad), Volk.; P *fjěla* »vrsta« (u cijelom Grad.), Habd »species, genus«, Vuk *věla* »u Vojvodini«. Posuđenica iz mađ. *fél* »polovina«.
- sl. *hâsen -sna* »Nutzen, Vorteil« Mur., Cig., Jan., jvzhšt., *hâsen -sni* kajk.-Valj. (Rad), Blkr., SIN.; P *hâsan hâsni*, NS *hâsan hâsna* »korist«, P *hâsni* »koristiti«, *hasnövīt* »koristan«, Pi *hasnov'at* »upotrebljavati, služiti se« (cijelom Grad.). Riječi su dobro potvrđene u kajk., Vuk ima *hâsna* »u Vojvodini«; iz mađ. *haszon* »korist«.
- sl. *kīnč* »Schmuck« Cig., Jan., nk., »Schatz« ogr.-Valj. (Rad), *kīnčati/kīnčiti*; P *kīnč* »blago«, *kīnčit* »krasiti«, Habd *kinch* »thesaurus, gaza«; iz mađ. *kincs* »blago«.
- sl. *kīp* = podoba »Bild, Abbildung« Meg., Jan., vzhšt., ogr., kajk.-Valj. (Rad), »Vorbild« ogr.-C., »plastisches Bild, Standbild, Statue« nk., jvzhšt.; P *kīp* »slika«, *kīpić* »svetačka sličica«, Č *k'īpac*, Habd »imago, icon, simulachrum, effigies, persona«, i u čak. (ČL); iz mađ. *kép* »slika«.

III. SLAVENSKE RIJEČI I RIJEČI NEODREĐENOG PORIJEKLA

Pod slavenskim riječima podrazumijevamo riječi koje su bile prisutne u praslavenskom (bilo kojeg porijekla), odnosno riječi prisutne u južnoslavenskim jezicima.

- sl. *ar* »denn, weil« Habd., ogr.-C.: u grad. govorima *ar*, *aš* (Neweklowsky 1978, 252sl.), Habd *ar* »nam, quia, quoniam«, za čak. vidi Zajcevu 70.
- sl. *vâbec* »Einlader«, *vâbiti* »einladen«; P *bâbâc* »Hochzeitseinlader«, Habd *vâbecz* »allector«, up. *bâbiti* još danas u Dubrovniku i Prču⁹
- sl. *betica* »das dicke Ende des Dreschflegels« Cig., Dol., Tominec daje za Črni vrh značenje »glava«, slično Karničar za Obirsko (Ebriach) u Koruškoj »grosser Kopf, Schädel«¹⁰, ovo značenje i u ARj (za Rijeku); Pi *bat'ica* »oberer Teil des Dreschflegels«, P »štap«, u množini »batine«, Habd *baticza drevena* »cala«, Cres *betica* = *kijaca* »dickes Ende des Dreschflegels, Keule, Kolben« (71).
- sl. *bežeg -zgà* »Holunder« Cig., isti oblik u Čрном vrhu, up. i slovenske dijalekatske oblike kod Bezlaja 18sl.; P *bâzâg*, Č *b'âzga*, St *bâzg bâzga*, NS *bâzâk bâzga* i *bâska*, Habd *bezg* »sambucus«, štok. *zôva* (up. Skok I 125).
- sl. *blazina* »Bettpfuhl, Kissen, Matratze, Federbett«; P *blazina*, Hadrovics *blazinja*, Habd »pulvinar, culcitra«, ČL *blaziña*, Susak *blazyña* »jastuk« (152), Vuk *blâzina* (u Hrvatskoj) »Federbett«. Kao termin iz više civilizacije danas je *blazina* provincijalizam u srpskohrvatskom jeziku (up. Skok I 171).

⁹ M. Rešetar, *Der štokavische Dialekt*, Wien 1907 (= Schriften der Balkan-kommission, Südslavische Dialektstudien, 4), str. 225.

¹⁰ L. Karničar, *Die Mundart von Ebriach/Obirsko in Kärnten*, Graz 1979 (dis.)

- sl. *cânjek* »Fetzen« C., SIN., kajk.-Valj. (Rad); Ž *caň'ak* »krpa«, Habd *czanyek* »linamentum...« (up. Skok I 251 porijeklo nejasno).
- sl. *cúrek* »Eiszapfen« Blkr.; Pi *cūr'ak* »ledena svijeća«, nema po rječnicima u ovom značenju.
- sl. *čréda* »Herde«; P *čriěda*. Riječ je dobro potvrđena kod kajkavaca (Habd *chredo* »grex«) i čakavica (npr. Vrgada *čriđđ*) dok je u istočnim krajevima potisnuta od *krdo* i *stado* (up. Skok I 337).
- sl. *čqba* »Lippe, Lefze« (o človeku zaničlj.) Mur., Jan., vzhšt., Blkr., ogr.-C., *čobe* »Maul« Mur.; Č *čube* »usne«, St *čübice*, Habd *chuba*; etimologija nejasna (Bezljaj 85).
- sl. *dělati* »arbeiten«, *dělo* »Arbeit«; P *djělat* »raditi«, *djělo* »posao, rad, djelo«, St *dilat*, *dilo*; isto u kajkavskom (Habd) i u čakavskom (ČL, sjevernočak. primjeri kod Zajceve 91).
- sl. *drâg* »kostspielig«, *podražiti* »verteuern«; P *drâg drâga* x *drâgi* »skup« (u cijelom Grad.), Pd *podrâžat* »poskupiti«, Habd »charus, dilectus«; leksem je dobro zastupljen u čakavskom (ČL, Cres 89, Susak 157, dalji primjeri kod Zajceve 97), up. r. *dorogoj*, č. *drahý*, p. *drogi*.
- sl. *drâga* »Mulde« Navr. (Let.); — »Schlucht, kleines Tal« Cig., Jan., Mik., C., Slom., »Engpass« Mik.; — »Bucht, Bai« Jan., Erj.-Cig. (T.); P *drâga* (mikrotoponim), *drâška* »Senke«, Habd *draga dól* »vallis«, Cres *drâga*, *drâzica* »Tal, Meerbusen« (73, 89), up. i potvrde kod Zajceve 91sl. Prema Vuku se upotrebljava »u Hrvatskoj«.
- sl. *drobtina* »Brösel, Brosame«, *drobtinje* coll. »Brosamen« C., Vest., ogr.-Valj. (Rad); P *droptinka* »mrvica«, Č *dropt'ine*, Habd *drobtina* »mica«, *drobtinye*, ali *oštanki*, *koteri na štolu oštaju*.
- sl. *drugâč* »sonst«; P *drûgače* »inače«, Č *dr'ugač*, NS *drugâčije*, Habd *inache*, *drugach*, ČL *drugâčije*, *drugâčje*.
- sl. *dvojiti* »zweifeln« Habd., Guts., Jarn., Jan., kajk.-Valj. (Rad), nk.; P *dvöjit* *dvöjt* »sumnjati«. Leksem je rasprostranjen u kajkavskom (Habd) i čakavskom (npr. ČL).
- sl. *dvôjček* »Zwilling«, *dvôjka* »Zwillingsschwester« Mur., C.; P St *dvôjki* NS *dvôjke* »blizanci« (cijelo Grad.). Riječ je poznata u čakavskom (npr. Cres 73 *dvôjki*, ČL *dvôjci*), up. č. *dvójče*.
- sl. *góra* »Bergwald« Cig.; St *gorà* »šuma« (ovo značenje nalazimo u većini sela južnoga Gradišća, vidi kartu 41 kod Neweklowskog 1978), up. bug. *gora* »šuma«.
- sl. *grâd* »Burg«; *grâd* »zamak, tvrđava« (cijelo Grad.), Habd »arx«. U slovenskom kao i kod gradišćanskih Hrvata nema značenje »Stadt« koje je karakteristično za štokavski.
- sl. *grěm*, *grědem* »gehen«; P *grjěm* »idem« (riječ je poznata uglavnom samo u sjevernom Grad., vidi kartu 39 kod Neweklowskog 1978). Riječ je također kajkavska; prema Zajcevoj 92 zastupljena je svugdje u čakavskom.
- sl. *kúščar*, nav. pl. *kúščarji* »Halsmandelgeschwüre« Hip., Mur., Cig., Slom.-C., M.; Pi *g'uščeri me bol'ü* »krajnici me bole«, ČL navodi značenje »žila«, up. Bezljaj 187sl.

- sl. *hiniti*, *prehiniti* »täuschen, betrügen« Habd.-Mik., ogr.-C., Dalm.; P *hīnit* »varati«, Hacı *prehinit* »prevariti«, Habd *hinim*, ČL *hīmben* »arglistig, ...«.
- sl. *hudóben* »boshaft, böse«; P *hūdoban* »pakostan, zloban«, up. Habd *hudoba* »malitia, nequitia, perversitas«, u čakavskom *hudoba* znači »zao čovjek, vrag« (Cres, Susak, ČL).
- sl. *ískati* »suchen«; P *jškat* »tražiti« St *iskât*. Riječ je kajkavska (Habd) i općećakavska (Zajceva 97). Prema Vuku se govori u navedenom značenju u Dubrovniku, a poznata je i na Kosovu (Elezović¹¹). Up. r. *iskat'* »tražiti«, bug. *iskam* »želim«.
- sl. *jād* 1) »Gift«, 2) »Zorn«, *jāditi se* »zürnen, erbost sein«; P *jād* »srdžba, ljutnja«, *jādat se* »ljutiti se«. Kod Habd nalazimo samo značenje »otrov«. Zajceva 105 navodi čakavske potvrde za »gnjev, ljutnja; ljutiti se« kojim dodajemo *jīd* na Susku (161).
- sl. *jelita* »neka vrsta klobas« Blkr., *jeluta* = »krvava klobasa« Blkr., P *jelite* »krvavica«, inače u čakavskom i *olita*, ili u značenju »crijevo« ili »vrsta kobasica« (up. Zajcevu 76sl. i Vasileva¹²).

ZAKLJUČAK

Ovaj se rad razumije kao doprinos izučavanju leksike zapadne lateralne zone južnoslavenskih jezika. U ovom pogledu leksika gradišćanskohrvatskih govora vrlo je značajna, jer ona nam pokazuje dokle su sezali pojedini leksemi (slavenski, ali i posuđenice) prema istoku prije velikih seoba tokom 16. vijeka. Ako je jedna riječ potvrđena u većem dijelu gradišćanskohrvatskih govora, može se pretpostavljati da se govorila u 16. stoljeću bar do rijeke Une (a možda i dalje). Prilikom istraživanja zajedničkih obilježja slovenskog jezika, kajkavskog, čakavskog i lateralnih štokavskih dijalekata možemo konstatovati da nalazimo lekseme:

a) koji se razlikuju od odgovarajućih štokavskih riječi samo fonetskim, gramatičkim ili tvorbenim specifičnostima, i

b) koji u inovacijskom centru štokavskih dijalekata nisu poznate, ali koje nalazimo i drugdje u slavenskim jezicima. (Broj riječi koje su ograničene na slovensko i srpskohrvatsko zapadno lateralno područje dosta je malen.)

Iznesena građa nam dozvoljava izvesti i neke zaključke o starini pozajmljenih leksema romanskog, njemačkog i mađarskog porijekla.

U ovom smo članku zbog tehničkih ograničenja uspjeli da pregledamo samo mali dio leksičke građe što smo je sakupili, koja nam svjedoči o nekadašnjim tješnjim vezama zapadnih dijalekata srpskohrvatskog jezika sa slovenskim jezikom.

¹¹ G. Elezović, *Rečnik kosovo-metohitskog dijalekta*, I, Beograd 1932, II, Beograd 1935 (= SDZb, 4 i 6).

¹² Vasilev, *Möglichkeiten ...*, 283.

KRATICE

Popis kratica za navedena sela u Gradišću

B	— Bajngrob, njem. Weingraben
Č	— Čemba, njem. Schandorf
Fr	— Frakanava, njem. Frankenau
HC	— Hrvatski Cikljin, njem. Spitzzicken
K	— Kalištrof, njem. Kaisersdorf
NS	— Novo selo, slovački Devínska Nová Ves
P	— Pajngrt, njem. Baumgarten
Pd	— Pandrof, njem. Parndorf
Pg	— Podgorje, njem. Oberpodgoria
Pi	— Pinkovac, njem. Güttenbach
Pr	— Prodrštof, njem. Wulkaprodersdorf
Pri	— Prisika, mađ. Peresznye
Š	— Šuševo, njem. Nebersdorf
St	— Stinjaki, njem. Stinatz
Tr	— Trajštof, njem. Trausdorf
VB	— Veliki Borištof, njem. Grosswarasdorf
Ž	— Žamar, njem. Reinersdorf

Popis kratica za izvore i literaturu

ARj	— <i>Rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika</i> , Zagreb 1880—1974
Bezljaj	— F. Bezljaj, <i>Etimološki slovar slovenskega jezika I</i> , Ljubljana 1976
Cres	— M. Tentor, <i>Leksička slaganja creskoga narječja i slovenskoga jezika protiv Vukova jezika</i> , SAZU, <i>Razprave razreda za filološke in literarne vede</i> , 1 (1950), 67—92
ČL	— M. Hraste und P. Šimunović, unter Mitarbeit und Redaktion von R. Olesch, <i>Čakavisch-deutsches Lexikon</i> , Teil I, Köln-Wien 1979
Habd	— J. Habelić, <i>Dictionar ili réchi szlovenfzke...</i> , Graz 1670
Haci	— I. Brabec, <i>Govori podunavskih Hrvata</i> , HDZ, 2 (1966), 29—118
Hadrovics	— L. Hadrovics, <i>Schrifttum und Sprache der burgenländischen Kroaten im 18. und 19. Jahrhundert</i> , Wien und Budapest 1974
Komiža	— P. Mardešić-Centin, <i>Rječnik komiškoga govora</i> , HDZ, 4 (1977), 265—321
Neweklowsky 1978	— G. Neweklowsky, <i>Die kroatischen Dialekte des Burgenlandes und der angrenzenden Gebiete</i> , Wien 1978 (ÖAW, Schriften der Balkankommission, Ling. Abt., 25)
Popović	— I. Popović, <i>Geschichte der serbokroatischen Sprache</i> , Wiesbaden 1960
Skok	— P. Skok, <i>Etimologijski rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika I—IV</i> , Zagreb 1971—1974

- Susak — J. Hamm, M. Hraste i P. Guberina, *Govor otoka Suska*, *HDZ*, 1 (1956), 7—214
- Vážný — V. Vážný, *Čakavské nářečí v slovenském Podunají*, *Sborník fil. fak. Univ. Komenského v Bratislave*, V/47 (2) (1972), 121—336
- Vrgada — B. Jurišić, *Rječnik govora otoka Vrgade II*, Zagreb 1973
- Vuk — Vuk St. Karadžić, *Srpski rječnik*, treće izd., Beograd 1898
- Zajceva — S. Zajceva, *Specifična slovenska leksika u savremenim čakavskim govorima*, *Prilozi proučavanju jezika*, 3 (1967), 69—110

G. Neweklowski

LEXICAL AGREEMENT IN THE NORTHWEST PERIPHERAL
DIALECTS OF THE SOUTH SLAVIC LANGUAGE AREA.

S u m m a r y

This work should be considered as a contribution to the study of lexical features of the western lateral zone of South Slavic languages. Included here is the very significant lexicon of the Croatian dialects found in Burgenland, Austria, because it shows how far certain lexemes (both Slavic and foreign) reached to the east before the great migrations in the course of the 16th century. If a word can be confirmed in the greater part of the Burgenland Croatian dialects, it can be assumed that it was spoken in the »Old Country« in the 16th century at least up to the Una River to the east (and possibly farther). In the course of researching the common features of the Slovene language and the Kajkavian, Čakavian dialects and the lateral Štokavian dialects, we are able to state that we do find lexemes:

- a) which can be distinguished from the corresponding Štokavian word only by phonetic, grammatical or word formational specificities; and
- b) which in the innovational center of Štokavian dialects are not known, although we find them elsewhere in Slavic Languages.